

Sau 4 năm thực hiện luật HTX, HTX nông nghiệp đã có bước phát triển mới về số lượng và chất lượng. Tuy nhiên, việc phát triển kinh tế HTX còn bộc lộ nhiều hạn chế và nảy sinh những vấn đề cần quan tâm giải quyết.

1. Thực trạng hợp tác xã nông nghiệp năm 1996 - 2000

Trước khi thực hiện luật HTX (năm 1996), cả nước có 13.728 hợp tác xã nông nghiệp, trong đó vùng miền núi và trung du phía Bắc có 6.075 HTX, đồng bằng sông Hồng 2.556 HTX, khu 4 cũ 3.479 HTX, duyên hải miền Trung 917 HTX, Tây nguyên 295 HTX, Đông nam bộ có 398 HTX. Các tỉnh đồng bằng sông Cửu Long có 60 HTX. Trong 5 năm qua, các địa phương đã rà soát, phân loại làm thủ tục giải thể hoặc không thống kê những HTX yếu kém trên thực tế không tồn tại, mà chỉ còn tên trong danh sách, với tổng số là 6.355 HTX. Số HTX nông nghiệp còn lại thuộc đối tượng chuyển đổi là 7.349 HTX.

Theo báo cáo của các địa phương, tới tháng 12 năm 2000, cả nước đã chuyển đổi được 5.764 HTX, chiếm 78,4% tổng số HTX, 61,8% HTX đã được cấp giấy đăng ký kinh doanh, thành lập mới 1.415 HTX, đưa tổng số HTX lên 8.764 HTX.

Nhìn chung, HTX còn lại thực hiện chuyển đổi tập trung chủ yếu ở các tỉnh đồng bằng sông Hồng, khu vực 4 cũ, duyên hải miền Trung và ở một số tỉnh miền núi, trung du phía Bắc, chiếm tỷ lệ 95,7% tổng số HTX còn lại nhiều tỉnh ở các tỉnh miền núi phía Bắc nhất là vùng sâu vùng xa, Biên giới các tỉnh đồng bằng sông Cửu Long, Tây nguyên không có HTX. Thành lập mới HTX chủ yếu ở đồng bằng sông Cửu Long chiếm tỉ lệ 34% tổng số HTX mới thành lập, số còn lại lẻ tẻ ở một số tỉnh miền núi phía Bắc, Tây nguyên và vùng khu 4 cũ.

Qua kết quả chuyển đổi hoạt động của HTX đã hình thành các loại hình HTX như:

+ *Hợp tác xã dịch vụ 1-2 khâu công việc*: chiếm 30%, loại HTX này chỉ thực hiện được 1-2 khâu phục vụ cho kinh tế hộ xã viên và hộ nông dân ngoài HTX như: cung ứng vật tư, thủy nông, dịch vụ sản xuất giống cây trồng, dịch vụ điện ... Loại hình HTX này có ở các tỉnh miền núi phía Bắc và một số tỉnh đồng bằng sông Hồng và khu vực 4 cũ.

+ *Hợp tác xã dịch vụ nhiều khâu*: chiếm khoảng 60%, loại hình HTX này phổ biến ở đồng bằng sông Hồng, khu 4 cũ và duyên hải miền Trung. Xã viên tham gia HTX chiếm 90% - 100% HTX viên cũ. Hầu hết tài sản, vốn quỹ và các cơ sở vật chất kỹ

thuật khác do HTX cũ chuyển sang, vốn góp của xã viên được phân bổ từ giá trị tài sản hợp tác cũ, rất ít HTX có xã viên góp thêm vốn góp mới.

Số loại dịch vụ nhiều hay ít khác nhau ở mỗi HTX, song phổ biến các HTX thực hiện được những việc như: thủy nông, bảo vệ thực vật, khuyến nông đưa tiến bộ kỹ thuật vào sản xuất, thú y. Một số HTX đã mở rộng các hoạt động dịch vụ như làm đất, cung ứng vật tư, dịch vụ tiêu thụ nông sản và tín dụng nội bộ cho xã viên.

+ *Hợp tác xã dịch vụ sản xuất kinh doanh tổng hợp*: chiếm khoảng 10%. Những HTX này ngoài làm tốt các dịch vụ hỗ trợ kinh tế hộ xã viên, HTX còn thực hiện việc liên kết, liên doanh với các thành phần kinh tế khác, đặc biệt với các doanh nghiệp nhà nước trong việc tổ chức sản xuất, kinh doanh dịch vụ nông thôn và tiêu thụ sản phẩm cho xã viên và phát triển các ngành nghề khác. Số HTX này không nhiều, thường là những HTX khá, giỏi trước đây, ở những vùng chuyên canh sản xuất hàng hóa lớn như một số HTX ở đồng bằng sông Cửu Long, Tây nguyên, duyên hải miền Trung.

+ *Thành lập HTX mới trên cơ sở đình chỉ hoạt động HTX cũ*: HTX cũ đình chỉ hoạt động, kiểm kê đánh giá lại tài sản, vốn, quỹ, công nợ, chuyển các công trình tài sản dùng chung cho cộng đồng và công nợ HTX cũ cho UBND xã quản lý và thu hồi.

+ *Thành lập HTX mới (thường gọi là HTX dịch vụ)*, người góp cổ phần phải là xã viên. Loại hình HTX này phổ biến ở tỉnh Hải Dương, Hưng Yên, Thanh Hoá và rải rác ở một số tỉnh trung du đồng bằng sông Hồng. Hợp tác xã loại này có đặc điểm:

• Thường chỉ gồm một số ít xã viên, cổ phần của mỗi xã viên từ vài trăm nghìn đến vài triệu đồng, cho nên thường chỉ những nông dân khá giả những người có kinh nghiệm tay nghề về dịch vụ và các cán bộ HTX mới có điều kiện tham gia HTX. Cán bộ HTX góp nhiều cổ phần hơn, thường từ 7- 10 cổ phần (gọi là cổ phần trách nhiệm).

• Hoạt động của HTX thường chỉ làm một khâu dịch vụ như HTX dịch vụ thủy nông, HTX dịch vụ điện,...

GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN HỢP TÁC XÃ TRONG NÔNG NGHIỆP THỜI KỲ 2001 - 2005

TS. ĐÀO DUY HUÂN

• Dịch vụ cho cả xã viên và nông dân trong vùng nhưng chủ yếu là dịch vụ cho nông dân trong vùng.

• Ban quản trị HTX trực tiếp điều hành các hoạt động, thông qua các đội, tổ trung gian.

+ **Thành lập HTX mới độc lập với HTX cũ:** Loại hình này cũng có hai nguồn hình thành: một là các HTX mới thành lập từ các tổ hợp tác, hai là HTX thành lập mới hoàn toàn.

Trong quá trình hoạt động của HTX đã xuất hiện những hình thức liên kết kinh tế giữa HTX với các thành phần kinh tế ở nhiều trình độ, hình thức và quy mô khác nhau như:

• **Liên kết giữa HTX với kinh tế Nhà nước,** thể hiện dưới nhiều hình thức: Từ đại lý tiêu thụ sản phẩm, vật tư, hàng hoá đến việc bán sản phẩm cho các doanh nghiệp dưới hình thức là đơn vị cung ứng nguyên liệu cho các doanh nghiệp này... Nhưng trường hợp này cũng mới chỉ ở những HTX khá giỏi, vùng sản xuất hàng hóa tập trung. Trong gần 9.000 HTX nông nghiệp, mới có khoảng 100 HTX làm đại lý vật tư và khoảng 130 HTX ký hợp đồng nhân giống lúa, ngô cho các công ty nhà nước.

• **Liên kết giữa HTX với HTX** trong liên kết thị trường là hết sức cần thiết, đảm bảo tạo ra và nhân lên sức mạnh của HTX trong hệ thống có thể tham gia và đứng vững trên thương trường.

• **Liên kết kinh tế giữa HTX với các thành phần kinh tế khác** có ở một số HTX và cũng mới ở những khâu làm đất cho hộ xã viên. Liên kết kinh tế đang là khâu yếu trong phát triển kinh tế hợp tác và HTX trong nông thôn, nông nghiệp hiện nay.

Qua hiện trạng phát triển hợp tác xã nông nghiệp trên cho thấy:

Những mặt đạt được

- Hầu hết các HTX chuyển đổi cũng như HTX thành lập mới đều đã đổi mới tổ chức theo quy định của luật HTX và có tính kế thừa phù hợp với đặc thù của HTX, của địa phương

- Công tác quản lý trong HTX đã từng bước được củng cố và hoàn thiện, đặc biệt cơ chế tài chính trong HTX, bước đầu khắc phục những yếu kém trì trệ trước đây.

- Đa số các HTX đã hướng dẫn, tổ chức xã viên, nông dân sản xuất, đưa tiến bộ khoa học vào sản xuất, chuyển đổi cơ cấu cây trồng, mùa vụ, đã góp phần trong việc chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp, nông thôn.

- Một số HTX đã tăng cường mở rộng và nâng cao hiệu quả hoạt động dịch vụ phát triển kinh tế hộ nhiều HTX đã giảm 20 - 30% phí dịch vụ thủy lợi, phí dịch vụ bảo vệ thực vật giảm từ 0,8kg/sào xuống 0,5kg/sào hoặc chi phí dịch vụ làm đất của xã viên trong HTX chỉ bằng 70% so với

giá dịch vụ bên ngoài. Ở nhiều nơi giá điện giảm từ 1.000 đồng đến 1.100 đồng/kW/giờ xuống còn 550 - 700 đồng/kW/giờ.

- Cùng với chính quyền địa phương xây dựng cơ sở hạ tầng nông thôn đặc biệt xây dựng hệ thống điện, thủy lợi giao thông nông thôn.

- Hỗ trợ nông dân giúp nhau trong công tác sản xuất, chăm lo đời sống cộng đồng trong HTX được giữ vững và phát huy.

Những tồn tại cần giải quyết

- Quá trình chuyển đổi một số HTX trong thời gian qua mới chỉ chuyển đổi về tổ chức, chưa có sự chuyển biến rõ nét về nội dung và hiệu quả hoạt động, đặc biệt ở các HTX trung bình là HTX yếu kém.

- Hiệu quả hoạt động sản xuất, kinh doanh, dịch vụ thấp chưa tương xứng với tiềm năng phát triển kinh tế trong thời gian vừa qua, nhìn chung HTX chưa có sức cạnh tranh trên thị trường.

2. Giải pháp phát triển HTX nông nghiệp đến năm 2005

Đẩy mạnh quá trình chuyển đổi cơ cấu sản xuất, hình thành các vùng sản xuất hàng hóa tập trung gắn với nông nghiệp chế biến theo yêu cầu thị trường, thúc đẩy phát triển kinh tế hợp tác.

Thúc đẩy quá trình chuyển đổi phát triển HTX.

- **Đối với HTX đã chuyển đổi theo luật HTX:** Nhà nước, chính quyền các cấp, tổ chức đoàn thể hỗ trợ, hướng dẫn, giúp đỡ các HTX giải quyết các tồn tại, khó khăn tồn tại như xử lý công nợ, tài sản... xác định các hình thức sở hữu trong HTX, đồng thời hoàn thiện cơ chế quản lý, mở rộng và nâng cao hiệu quả các hoạt động, đáp ứng tốt hơn các yêu cầu của xã viên theo các mô hình đa dạng, khuyến khích các HTX chuyển dịch cơ cấu nghề, phát triển thành các HTX nông nghiệp sản xuất kinh doanh, dịch vụ tổng hợp.

- **Đối với HTX chưa chuyển đổi:**

Dạng HTX vì lý do khách quan như: chính quyền địa phương chưa cho phép, chưa giải quyết xong tài sản, vốn, công quỹ, vì lý do công nợ hoặc vì lý do công tác tổ chức cán bộ... mà chưa chuyển đổi được, chính quyền địa phương hỗ trợ hướng dẫn giải quyết dứt điểm để hợp tác xã tiến hành chuyển đổi đã ký theo luật.

Đối với HTX không đủ điều kiện chuyển đổi thì xem xét giải thể, không tác dụng đối với phát triển kinh tế hộ, mặt khác, làm cản trở việc hình thành tổ hợp tác và HTX mới. Chính quyền địa phương giúp đỡ HTX xúc tiến các công việc thủ tục giải thể HTX như việc kiểm kê, xử lý tài sản, giải quyết công nợ, v.v... đồng

thời, hướng dẫn và giúp đỡ nông dân hình thành tổ hợp tác phù hợp.

- **Xây dựng HTX và tổ chức hợp tác cần đảm bảo các nguyên tắc sau:**

Nông dân có nhu cầu HTX nông nghiệp là tổ chức kinh tế tự nguyện, tự quản của nông dân và những người sản xuất khác trong nông thôn. Vì vậy, họ hợp tác lại với nhau chỉ khi họ thật sự có nhu cầu và do họ quyết định.

Có đội ngũ quản lý HTX, đặc biệt là chủ nhiệm có năng lực, có trình độ chuyên môn và tâm huyết với HTX, luôn quan tâm đến lợi ích của xã hội và lợi ích của tập thể.

Có sự lãnh đạo của Đảng, sự hỗ trợ, giúp đỡ của Nhà nước: Tổ chức HTX nông nghiệp là chuyện của nông dân, nhưng tự họ không thể tổ chức được mà cần có sự hướng dẫn, lãnh đạo của Đảng, sự hỗ trợ, giúp đỡ của nhà nước thì HTX mới đứng vững, phát triển ổn định và đúng hướng trong cơ chế thị trường.

3. Kiến nghị với nhà nước

- Xây dựng và ban hành chính sách bảo hiểm xã hội đối với cán bộ và xã viên HTX.

Mặc dù Nghị định 15/CP quy định "Bộ lao động - thương binh và xã hội cùng các bộ quản lý ngành có liên quan hướng dẫn việc đóng bảo hiểm xã hội cho xã viên HTX" nhưng đến nay chưa có hướng dẫn cụ thể. Thực chất cho thấy những quy định chung về đóng bảo hiểm xã hội hiện nay rất khó thực hiện đối với HTX, vì bản thân HTX không đủ tiền để mua bảo hiểm cho xã viên. Nhà nước cần hỗ trợ để khuyến khích cán bộ, xã viên HTX tham gia đóng bảo hiểm xã hội, trước hết là cho cán bộ HTX.

- Hỗ trợ HTX phát triển thông qua các chương trình phát triển nông nghiệp, nông thôn liên kết giữa HTX với các doanh nghiệp nhà nước thông qua các hình thức sau:

Các doanh nghiệp nhà nước tạo điều kiện cho các HTX làm đại lý, ủy thác hoặc ký các hợp đồng bao tiêu sản phẩm lâu dài.

Thực hiện phân cấp cho HTX quản lý các công trình thủy lợi nhỏ. Các công ty thủy nông phối hợp với HTX quản lý vận hành các hệ thống thủy lợi trên cơ sở phân giao hợp lý.

Các trung tâm khuyến nông, chi cục bảo vệ thực vật và thú y, công ty thủy nông ở các tỉnh giúp đỡ các HTX đào tạo cán bộ kỹ thuật và lấy HTX làm cơ sở để tổ chức chuyển giao kỹ thuật dịch vụ có hiệu quả cho nông dân ■

Tài liệu tham khảo:

Bộ nông nghiệp và phát triển nông thôn, Báo cáo tổng kết HTX nông nghiệp